

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες η γλωσσολογική έρευνα στην Κύπρο έχει αναπτυχθεί σε διάφορα επίπεδα και τομείς. Η κοινωνική διγλωσσία μεταξύ της κοινής νέας ελληνικής και της κυπριακής ελληνικής, η γεωγραφική και υφολογική ποικιλότητα που αναπτύσσεται εντός της κυπριακής ελληνικής, η συνύπαρξη της ελληνικής με την τουρκική γλώσσα, οι αναγνωρισμένες από το σύνταγμα μειονοτικές γλώσσες καθώς και οι πολλές και συνεχώς αυξανόμενες γλώσσες των μεταναστών, συμβάλλουν στη δημιουργία ενός δυναμικού και πολυεπίπεδου κοινωνιογλωσσολογικού τοπίου. Ταυτόχρονα, σε θεωρητικό επίπεδο αναπτύσσονται όλο και περισσότερο διαφορετικοί τομείς στην επιστήμη της γλωσσολογίας που αφορούν είτε τα γλωσσικά επίπεδα (π.χ. φωνολογία/φωνητική, μορφολογία, πραγματολογία, σημασιολογία) είτε άλλα πεδία που μελετούν τη γλώσσα σε σχέση με παράγοντες όπως είναι η ηλικιακή ανάπτυξη, η χρήση, οι συμβολικές αξίες ή σε σχέση με χώρους όπως είναι η εκπαίδευση ή ο δημόσιος λόγος.

Η Γλωσσολογική Εταιρεία Κύπρου, ο μη κερδοσκοπικός οργανισμός που αποτελεί τον επίσημο φορέα εκπροσώπησης των γλωσσολόγων της Κύπρου, διοργάνωσε την ημερίδα «Παλαιοί και Νέοι Ερευνητές» που διεξήχθη στο Πανεπιστήμιο Κύπρου στις 26 Σεπτεμβρίου 2015, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων για την Ευρωπαϊκή Ημέρα Γλωσσών. Στην ημερίδα συμμετείχαν νέοι γλωσσολόγοι που είναι μέλη της Εταιρείας, με ανακοινώσεις που περιστρέφονταν γύρω από μία ευρεία γκάμα γλωσσικών θεμάτων και που βασίζονταν είτε στην πρόσφατη ερευνητική τους δραστηριότητα, είτε στις μεταπτυχιακές ή διδακτορικές τους διατριβές. Στον παρόντα τόμο περιέχονται οκτώ από τις ανακοινώσεις αυτές.

Ο τόμος αποτελείται από δύο μέρη· το πρώτο μέρος απαρτίζεται από τέσσερις εργασίες με θέματα κυπριολογικού ενδιαφέροντος, ενώ στο δεύτερο —και πιο γενικό— μέρος έχουν ενταχθεί εργασίες που εξετάζουν θέματα ποικίλου περιεχομένου, όπως η μορφολογία της κοινής νεοελληνικής, η διδακτική της γλώσσας και η σχέση γλωσσολογίας και μετάφρασης.

Το άρθρο του Σπύρου Αρμωστή παρουσιάζει την παρούσα κατάσταση των ερευνών και των εργασιών που γίνονται για τη δημιουργία ενός συστήματος γραφής της κυπριακής μαρωνιτικής αραβικής, μίας γλωσσικής ποικιλίας που παρέμενε για πολλούς αιώνες προφορική και που σήμερα απειλείται σοβαρά με εξαφάνιση. Η εργασία δείχνει ότι οι ομιλητές της ποικιλίας αυτής αποδέχονται σε μεγάλο βαθμό το προτεινόμενο σύστημα γραφής και αναγνωρίζουν την αναγκαιότητά του, στοιχεία που αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την καθιέρωσή του. Σε θεωρητικό επίπεδο, η εργασία αμφισβητεί την

άποψη ότι το ιδανικότερο σύστημα γραφής είναι αυτό που αποτυπώνει πιστά τη φωνητική της γλώσσας, αφού σε ορισμένες περιπτώσεις οι ίδιοι οι ομιλητές προκρίνουν μία πιο φωνολογική ή μορφοφωολογική γραφή.

Η Πόπη Θεοφάνους εξετάζει τη γλωσσική πολιτική που εφαρμόζεται σε πολύγλωσσα περιβάλλοντα τριών κυπριακών μικρομεσάιων επιχειρήσεων. Στο άρθρο της διερευνάται ειδικότερα το πώς η οικονομική δραστηριότητα αυτών των επιχειρήσεων επηρεάζει τις επικοινωνιακές πρακτικές των εργαζομένων στον προφορικό και στον γραπτό λόγο. Τα πορίσματα της έρευνας έδειξαν ότι και στις τρεις επιχειρήσεις υπάρχει συγκεκριμένη —αν και όχι πάντοτε ρητά εκπεφρασμένη— γλωσσική πολιτική η οποία σχετίζεται κυρίως με τη διαμόρφωση ενός κοινού πλαισίου διαχείρισης και αναφοράς στην αγγλική γλώσσα. Καταγράφηκαν, ωστόσο, και εναλλακτικά επικοινωνιακά σενάρια που αφήνουν να διαφανούν πρακτικές που ευνοούν την πολυγλωσσία.

Στο άρθρο της Μαριλένας Κοντογιώργη εξετάζεται το κυπριακό τοπικό ιδίωμα των Κοκκινοχωριών και αξιολογούνται τέσσερα διαλεκτικά χαρακτηριστικά (τρία φωνολογικά και ένα μορφοσυντακτικό) ως προς τη διαδικασία που ονομάζεται «γλωσσική ισοπέδωση». Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι τα υπό εξέταση φαινόμενα βρίσκονται σε στάδιο ισοπέδωσης, αφού οι ομιλητές δείχνουν σαφή προτίμηση προς τους τύπους της κοινής κυπριακής παρά σε αυτούς του τοπικού τους ιδιώματος, π.χ. χρησιμοποιούν συχνότερα τον τύπο [tra'ʉca] 'τραγούδια' της κοινής κυπριακής, παρά τον εναλλακτικό [tra'uca] που αποδίδεται στο τοπικό ιδίωμα. Ενδιαφέρον επίσης εύρημα αποτελεί το γεγονός ότι η αλλαγή, ο νεωτερισμός ξεκινάει από τους νεότερους, τις γυναίκες, τους μορφωμένους, και τη μεσαία τάξη, επαληθεύοντας τη θεωρητική θέση περί «άνωθεν αλλαγής».

Ο Κώστας Στυλιανού επιχειρεί μία γενική επισκόπηση του πολυσύνθετου κοινωνιογλωσσολογικού τοπίου που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη κυπριακή κοινωνία και το κυπριακό κράτος γενικότερα. Στο άρθρο παρουσιάζονται συνοπτικά τα σημαντικότερα ζητήματα που έχουν απασχολήσει την πρόσφατη έρευνα: η κοινωνική διγλωσσία, οι γλωσσικές στάσεις των ομιλητών ως προς τις ποικιλίες που μιλιούνται στο νησί, οι γλωσσικές πολιτικές και ο γλωσσικός σχεδιασμός, ζητήματα γλωσσικής ταυτότητας, καθώς και οι συνθήκες δημιουργίας της κοινής κυπριακής που έχει αναπτυχθεί στα αστικά κέντρα του νησιού.

Στην εργασία του Νίκου Κουτσούκου αναλύεται η μορφολογική διαδικασία της μετονοματικής παραγωγής με μετάπλαση (π.χ. *οδηγός* → *οδηγώ*) στην Κοινή Νέα Ελληνική με βάση το θεωρητικό πρότυπο Construction Morphology. Η μετάπλαση παρουσιάζεται ως διαδικασία μορφολογικής ασυμμετρίας μεταξύ δομής και σημασίας, που παραβιάζει την κλασική Αρχή της Συνθετότητας. Στο άρθρο γίνεται περιγραφή των

σημαντικότερων δομικών και σημασιολογικών χαρακτηριστικών των μεταπλάσεων της ελληνικής γλώσσας, αλλά και αντιπαραβολή με «πρωτοτυπικές» περιπτώσεις, όπως αυτών της αγγλικής.

Στα πλαίσια της διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, το άρθρο της Σοφίας Ιωάννου εξετάζει τη διορθωτική αναδιατύπωση, δηλαδή τη στρατηγική διόρθωσης μέσω της οποίας ο διδάσκων, κατά τη διεπίδραση στην τάξη, αναδιαμορφώνει ολόκληρο ή μέρος του εκφωνήματος του μαθητή χωρίς να επαναλάβει το λάθος. Γίνεται ταξινόμηση των διορθωτικών αναδιατυπώσεων του διδάσκοντος ως προς τη μορφή και τον στόχο διόρθωσης και αξιολόγησή τους με βάση την ανταπόκριση των μαθητών σε αυτές. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι μεγαλύτερο βαθμό επιτυχίας εξασφαλίζουν οι αναδιατυπώσεις που απομονώνουν το λανθασμένο γλωσσικό εκφώνημα του μαθητή, που περιέχουν μόνο μία αλλαγή σε σχέση με το αρχικό εκφώνημα του μαθητή, που δίνονται με μορφή ερώτησης ή που συνοδεύονται από προσωδιακή έμφαση, καθώς ενεργοποιούν γνωστικές διεργασίες που ωθούν τους μαθητές να εντοπίσουν τη διορθωτική τους λειτουργία και να ανταποκριθούν στη διορθωτική παρέμβαση, προωθώντας με τον τρόπο αυτό τη διαδικασία της κατάκτησης.

Η Νάνσια Κυριάκου διερευνά τη χρήση της γλώσσας από ξενόγλωσσους μαθητές δημοτικών σχολείων της Κύπρου που διδάσκονται την ελληνική ως επιπρόσθετη γλώσσα, αλλά και από τους εκπαιδευτικούς τους κατά την επικοινωνία μαζί τους. Τα αποτελέσματα της έρευνας κατέδειξαν μια πολυεπίπεδη ικανότητα των μαθητών αυτών στο να χειριστούν επιτυχώς τις γλωσσικές ποικιλίες που είχαν στη διάθεσή τους (κοινή νεοελληνική, κυπριακή διάλεκτος, αγγλική, αλλά και η εκάστοτε μητρική τους γλώσσα) για σκοπούς επικοινωνίας και κοινωνικοποίησης. Σημαντική επίσης διαπίστωση της εργασίας ήταν η εκτεταμένη χρήση της κυπριακής διαλέκτου από τους εκπαιδευτικούς, γεγονός που αποτελεί ένδειξη της αλλαγής των στάσεων τους ως προς τη χρήση της ελληνικής γλώσσας μέσα στην τάξη και που τονίζει πόσο σημαντικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει η κυπριακή διάλεκτος ως ένα δυναμικό εκπαιδευτικό εργαλείο στη διάθεση των εκπαιδευτικών.

Η εργασία της Μαρίας Στυλιανίδου αναφέρεται στη στενή σχέση του κλάδου της μετάφρασης με τη γλωσσολογία. Μετά από μία επισκόπηση των σημαντικότερων μεταφραστικών θεωριών στην Ελλάδα και την υπόλοιπη Ευρώπη, επιχειρείται μία αντιπαραβολική ανάλυση ενός μεταφρασμένου ποιήματος στα ελληνικά από τον Κωστή Παλαμά (*Η ζωή από μακριά*) με το γαλλικό του πρωτότυπο (*La vie de loin*). Η συγγραφέας καταλήγει στο ότι μια γλωσσολογική προσέγγιση είναι απαραίτητη και

ενισχυτική στη συγκριτική ανάλυση ποιημάτων, αλλά και σε κάθε μεταφραστικό εγχείρημα γενικότερα, τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε πρακτικό επίπεδο.

Τελειώνοντας, θα θέλαμε να τονίσουμε την ανεκτίμητη συμβολή της Μαριλένας Καρυολαίμου, προέδρου της Γλωσσολογικής Εταιρείας Κύπρου την περίοδο κατά την οποία έγινε το συνέδριο, στην επιτυχία των εργασιών, και να ευχαριστήσουμε τους συγγραφείς του τόμου για τη συνεργασία που επέδειξαν, αλλά και όλους όσοι συνέβαλαν στην επιτυχή διεξαγωγή της ημερίδας. Είμαστε ιδιαίτερα χαρούμενοι που —έστω και με καθυστέρηση— ο παρών τόμος αποτελεί την πρώτη έκδοση της Γλωσσολογικής Εταιρείας Κύπρου. Ευελπιστούμε η προσπάθεια αυτή να αποτελέσει το εφαλτήριο και για άλλες εργασίες, με απώτερο σκοπό η Εταιρεία να καταστεί μία έγκυρη πηγή εκδόσεων που αφορούν την επιστήμη της Γλωσσολογίας.

Η εκδοτική επιτροπή:

Έλενα Ιωαννίδου,
Μαριάννα Κατσογιάννου,
Χαράλαμπος Χριστοδούλου.